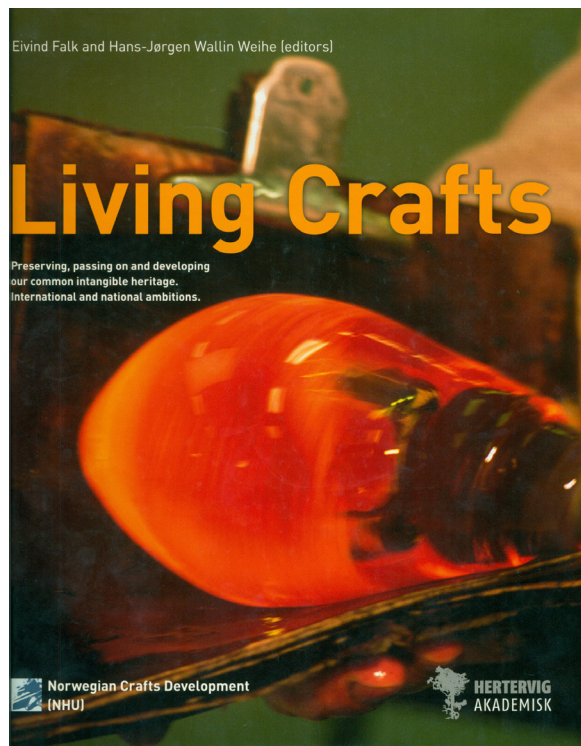


Eivind Falk and Hans-Jørgen, Wallin Weihe, Living Crafts, Hertervig Akademisk, 2009

Volumul de față, redactat în limba engleză, reprezintă o colecție a unor analize de caz - proiecte legate de meșteșugurile tradiționale desfășurate cu fonduri norvegiene în țara finanțatoare și într-o sumă de alte țări europene cu culturi diferite. Nu sunt neglijate nici proiectele, realizate în Norvegia, dedicate unor comunități etnice sau raportările la realități culturale din alte spații extra-europene (spre exemplu, Japonia).

În lumina celor stipulate de Convenția UNESCO 2003 privind salvagardarea patrimoniului cultural imaterial (intangibil), „cuvântul de ordine” este *Action-borne Knowledge*, sintagmă care rezumă la superlativ transferul de cunoștințe, însăși esența patrimoniului imaterial („savoir-faire”, „skills and knowledge”).

Mecanismele implementării prevederilor Convenției în Norvegia sunt reglate prin National Register of Craftsmen and Craft Enterprises (implementat încă din 1987, din 2001 făcându-se trecerea spre o bază de date modernă), gestionat de Organizația NHU - Norwegian Craft Development; printr-o instituție de stat - The Secretariat for Rare and Protected Crafts (SSV), care are drept scop conservarea, încurajarea și transmiterea meșteșugurilor, dar și prin intervenția în sistemul de școlarizare și orientarea acestuia spre deprinderea meșteșugurilor tradiționale: din



1995, există posibilitatea de specializare (cursuri de formare de trei ani) pentru meserii precum: ceasornicar, fierar, creator de costume tradiționale - „bunad”, tâmplar, cioplitor în lemn, cioplitor în piatră ș.a.

Descrierea registrului mai-sus amintit și importanța sa în peisajul cultural norvegian

sunt detaliate în capitolul 5, surprinzându-se evoluția sa de la o combinație între un catalog printat și o bază de date simplă, cu informații limitate, până la baza de date computerizată modernă din prezent, care ambiționează să devină exhaustivă - aici figurează atât meșteșugari tradiționali, cât și uniuni și organizații comerciale sau gildele specifice spațiului germanic și nordic.

Proiectele prezentate în volum fac parte din diverse arii ale meșteșugurilor tradiționale, tinzând spre exhaustivitate.

Consolidarea și restaurarea monumentelor istorice primează printre acestea, poate și datorită faptului că demersurile de acest tip înglobează mai multe tipuri de manifestări tradiționale în domeniul meșteșugurilor. În cadrul unui proiect canalizat în această direcție, la Muzeul Maihagen, s-au desfășurat seminarii și work-shop-uri dedicate procesului de restaurare a unor construcții, cu accent pe învelitorile lor: acoperișuri de paie („turf roofs”) sau șindrilă („wood shingle roof”) - cap. 1. Un alt proiect, derulat între anii 1991-1999, și-a propus conservarea unor clădiri de lemn medievale (locuințe sau construcții cu scop non-religios) datând de la jumătatea secolului al XVI-lea (prima atestare, 1537); au fost restaurate 230 de construcții (cap. 3).

Totul cu tehnici de lucru și instrumente

arhaice, tradiționale, la fel ca și în cazul Proiectului prezentat în capitolul 24, „The Skjelter Boathouse” („Skjeter” = termen regional din regiunea Sunnmøre). Barăci construite din lemn, folosite pentru adăpostirea unor ambarcațiuni de mici dimensiuni și recunoscute printr-un semn distinctiv, și anume sistemul de închidere: atât încuietorea arhaică, cât și cheia erau confecționate din lemn. Atestare: cea mai veche fotografie - 1830, dendrocronologie - 1861. Proiectul, derulat în 1997-1998, și-a propus și o analiză mai amplă a materialelor folosite la tipul acesta de construcții: datorită faptului că regiunea a fost/este săracă în resursă lemnoasă, grinziile și scândurile au fost recuperate de la alte construcții și refolosite în construirea acestor adăposturi modeste și cu scop strict utilitar - în una dintre fundații a fost găsită o scândură datând din secolul XVI, iar în multe altele lemn de la începutul secolului XVII. Cum remarcam la începutul povestirii, s-au utilizat tehnici și unelte tradiționale (folosite în zonă de cca. 150 ani) - topor, pene de lemn, ferăstrău, sfredel conic, tip scoică. Acoperișul din scândură de mesteacăn a fost acoperit cu paie („turf”).

Dar poate cel mai spectaculos proiect din domeniul arhitecturii tradiționale despre care citim aici este reconstrucția unei clădiri legendare - „Stofa” din Biggins, Papa Stour, Shetland (Scoția), atestată de un document din anul 1299. Construită din bușteni, pe o fundație de piatră, construcția este documentată ca reședință temporară și loc de întâlnire cu vasalii a ducelui Hakon Magnusson, frate al regelui Erik. În zonă, lemnul era obiect de prestigiu, majoritatea

construcțiilor fiind ridicate exclusiv din piatră. Prin proiectul derulat de NHU, Stofa a fost reconstruită parțial, iar peste iarnă a fost acoperită cu o structură solidă de panouri din lemn, în așteptarea primăverii.

Un alt proiect dedicat arhitecturii s-a desfășurat în Polonia, la Muzeul Valah în aer liber din Rożnow pod Radhoštěm. Muzeul, înființat în anul 1925, și-a propus ca scop principal conservarea în situ a celor mai vechi (secol XVI) case burgheze aflate în zonă, aceasta conducând și la recrearea unui sat tipic din acea perioadă, cu accent pe prezentarea atât materială, cât și spirituală a culturii vernaculare. (cap. 12)

Volumul, un mic „muzeu al proiectelor”, abordează amănunțit și meșteșugurile tradiționale, un motiv de mândrie pentru norvegieni, din perspectiva proiectelor care și-au propus conservarea și sprijinirea lor eficientă.

Reforma din sistemul educațional aplicată în anul în 2006 încurajează îndreptarea către studiile vocaționale, privite ca un pas înainte, marcând un stadiu avansat în educație. Practicanții meșteșugurilor sunt încurajați să își deschidă propriul business. Meșteșugurile tradiționale norvegiene sunt promovate, consumatorul este educat pentru a recunoaște un produs de calitate, deși, și în acest caz fericit, piața nu poate fi ferită de aflulul de produse din alte țări. (cap. 6)

Este încurajat meșteșugul fierăritului (există o veche tradiție a confecționării armelor, în special a topoarelor), de asemenea, prelucrarea lemnului și a lutului pentru construcțiile tradiționale. Unul dintre proiectele derulate de către doi experți UNESCO din Norvegia (vezi cap. 14) s-a

derulat în Georgia, unde au fost reabilitate cinci „Darbazi” (case tradiționale din zonă). Cu această ocazie, aici s-a descoperit o tehnică arhaică de prelucrare a bănelor („în os de pește”) care exista și în Norvegia („sprett-teljing”). Este vorba despre o tehnică folosită și în cazul butoaielelor, vaselor pentru vin, a băncilor și a plăcilor de paviment, documentată în Norvegia din epoca vikingă până în perioada Ciumei Negre, cu limita la aproximativ 1350. Astfel, proiectul a demonstrat transmiterea acestui meșteșug prin vikingii care vizitau zona, veniți ca războinici - în diverse expediții - sau ca mercenari în căutare de lucru.

Într-un capitol anterior (4), am citit chiar și o poveste sensibilă, și adevărată, despre un pescar pe nume Krestian, cap de familie, care nu numai că își confecționa plasele și își repara barca, dar cioplea și mobilier din lemn, pe care îl și decora. Și o paralelă inspirată: „Un pescar bun citește marea, un sculptor bun citește materialele cu care lucrează”.

Și dacă tot am ajuns la îndeletnicirea emblematică a norvegienilor, pescuitul, să aruncăm o privire și asupra celor scrise despre proiectul din capitolul 22, Proiect „Use of open boats” - NHU (2003-2006), care pune accent pe aplicarea cunoștințelor tradiționale privind folosirea bărcilor deschise, simple, construite prin folosirea unor tehnici arhaice, și pe pescuitul cu mijloace și unelte tradiționale. Toate acestea sunt documentate de cercetători care s-au specializat în acest fenomen: descoperirea unor impresii în lut reprezentând noduri făcute în urmă cu 25-27.000 de ani a dovedit transmiterea acestei tehnici pe parcursul a 1000 de generații;

bărcile cu năvoade pentru pescuit somon și hering sunt atestate arheologic din perioada vikingă până în Evul Mediu, de asemenea sunt documentate tipuri de noduri din frânghie de cânepă, care a fost apoi înlocuită cu bumbac, material mai ușor în stare udă.

În 1950, fibrele naturale din care se confeționau plasele de pescuit și firele undițelor au fost înlocuite cu cele sintetice, mai ieftine, mai ușoare și mai ușor de manipulat. Dar plasele din fibre sintetice nu se descompun în mare; cele pierdute apar pline de pești putrezi la suprafață - este așa-numitul „pescuit fantomă” („ghost fishing”). Ne confruntăm, deci, cu poluarea. Semnalul de alarmă a fost tras: este necesară întoarcerea la tehnici și unelte tradiționale, revalorizarea know-how-ului inițial, transmis de persoane care încă îl mai dețin; și apoi, diseminarea sa către două categorii: meșteșugari (care se angajează să facă același transfer de cunoștințe la rândul lor) și specialiști, cercetători (pentru realizarea de studii, documentare video, înregistrări foto).

Dacă în zonele de coastă/fiorduri, oamenii se deplasau cu ajutorul bărcilor și pescuiau cu acestea, în zonele înalte, unde iarna își face prezența mai devreme, iar zăpada e aproape perenă, schiurile au asigurat mijlocul de deplasare de necontestat. În Morgeal se află un centru experimental de confeționare a schiurilor, unde vizitatorii pot experimenta tehnici tradiționale. Alături de aceste ateliere, există un muzeu și expoziții temporare tematice.

Toate aceste lucruri au fost realizate prin intermediul unui proiect care și-a propus: 1. menținerea tradiției confeționării

schiurilor, parte a patrimoniului cultural imaterial al zonei; 2. transmiterea meșteșugului; 3. obținerea de beneficii private și comunitare - disponibilitate de produse, sprijinirea identității și a culturii proprii.

Alături de work-shop-urile deschise vizitatorilor, și care reprezintă o experiență unică pentru aceștia, pentru lucrul în ateliere sunt aleși ucenici din zonă, care au legături puternice cu comunitatea și care sunt introduși în tainele meseriei: de la selecția materialului (aprecierea calității lemnului - mai ales pin, dar și mesteacăn, pentru realizarea legăturilor), procedee, unelte și până la operațiunea finală, vopsirea și patentarea schiurilor.

Datorită faptului că vechile populații din zonă (coastele norvegiene, Shetland, Insulele Feroe, Islanda) se specializaseră în creșterea oilor și prelucrarea lânii (încă din Antichitate), au apărut meșteșuguri conexe, precum: confeționarea încălțămintei (din piei sărate, paie de ovăz - folosit ca nutreț, papură uscată), a coșurilor, a îmbrăcămintei (comunități închise realizau textile din lână pentru uz maritim: mănuși, șosete, lenjerie, pulovere, păuri pescărești, pânze de vas, absolut necesare pentru subzistența bazată pe creșterea animalelor și pe pescuit - cap. 18. Tehnicile speciale s-au transmis din generație în generație; astfel s-a ajuns și la costumul tradițional - „Bunad” - despre istoria căruia putem citi în capitolul cu numărul 7.

Același interes ca și față de meșteșuguri este manifestat de statul norvegian și față de transferul de cunoștințe în domeniul muzicii populare. Instrumentele tradiționale - violă, violă Harding - sunt documentate

de la începutul secolului XIX, acordeonul, din 1860; există înregistrări audio salvate din prima jumătate a secolului XX; sunt promovate și dansurile tradiționale: vals, mazurcă, polcă, reinlender. Conservarea și revitalizarea muzicii vechi reprezintă o prioritate. Până în anii '90 a existat un post de radio special pentru popularizarea acesteia, iar după diseminarea s-a făcut prin intermediul internetului și a imprimării de CD-uri. De asemenea, muzica veche este inclusă în sistemul de învățământ. (cap. 20)

Cum spuneam la începutul prezentării, nici comunitățile etnice nu au fost ocolite în ceea ce privește susținerea, valorificarea patrimoniului specific și promovarea acestuia prin proiecte dedicate.

The Institute of Sámi Handicraft/Duodjeinstituhtta (cap. 16): Fondat în 1993, Institutul își propune protejarea tradițiilor minorității Sámi (existentă atât în Norvegia, cât și în Finlanda sau Rusia). Sámi este o populație de agricultori, pescari/vânători și culegători. Produsele activităților lor meșteșugărești sunt realizate din materii prime naturale: rădăcini de mesteacăn, lemn, os, piei, blănuri, lână, având un simbolism specific. Preocupările Institutului pentru transmiterea acestor tradiții ancestrale se materializează și prin organizarea unor work-shop-uri: confeționarea de obiecte din lemn și os, a textilelor, prelucrarea tradițională a pieilor.

Iar în capitolul următor citim despre țigani din Norvegia. Primul care s-a ocupat de cultura Romany în Norvegia a fost sociologul teolog Eilert Sundt (1817-1875). În prezent această comunitate este una dintre cele mai determinate în a-și apăra tradițiile și a

transmite meșteșugurile tradiționale. Fondul lor cultural propriu cuprinde: meșteșuguri bărbătești (prelucrarea metalelor - obiecte aur, cuțite, potcoave, prelucrarea lemnului; meșteșuguri practicate exclusiv de femei: confecționarea de textile, de împletituri, gastronomie; dansuri; muzică; povestiri; medicină populară; cunoștințe de navigație (dobândite datorită obișnuinței de a întreprinde călătorii sezoniere de-a lungul coastelor în scopul comercializării produselor confecționate de ei, în special obiecte din metal/lemn de uz casnic și podoabe din aur.

Cel mai mare grup de emigranți din Norvegia (peste 30.000 de oameni, în 2008) are mulți meșteșugari, cu calificări recunoscute, care și-au câștigat o poziție importantă pe piața muncii. Proiectele pentru conservarea patrimoniului au fost derulate în parteneriat cu universități și muzee din Polonia. Ne sunt înfățișate exemple de meșteri polonezi care și-au deschis propriul atelier de tâmplărie sau de alte categorii profesionale care au reușit să își înființeze propria afacere (o coafeză, mecanici auto). Sunt cunoscute și alte realități din zonă: meșteșugari polonezi care se declară în actele oficiale necalificați, iar ei de fapt practică meșteșugul pe cont propriu. (cap. 15)

Proiectul dedicat cehilor, prezentat în capitolul 13, îi găsește pe aceștia tocmai în... România (*The Bohemian Landscape in Romania - dying Tradition*). Este analizată evoluția a două sate din Banat, colonizate cu populație de origine cehă în secolul al XIX-lea. În această zonă submontană, agricultura



a fost una de subzistență, canalizată pe rotația culturilor, economia fiind bazată pe exploatarea forestieră și pe creșterea animalelor: oi, vaci, cai pentru tracțiune, porci și păsări diverse. Comunitățile au fost marcate, până la destrămarea cauzată de noi realități politice - instalarea comunismului - de lupta continuă pentru atragerea rezervelor de apă, care lipseau în zonă, și de mecanizarea redusă a muncii care a împiedicat progresul.

Și o ultimă incursiune în fascinantă lectură a acestui volum: chiar și norvegienii valorizează anumite modele! Aici - (cap. 11) - citim despre modelul japonez. În Japonia, meșteșugurile tradiționale sunt parte importantă a identității naționale, promovarea acestora prin intermediul unor instituții și legi fiind politică de stat.

Produsul meșteșugăresc autentic este definit ca fiind: de uz zilnic, manufacturat manual, la fabricarea lui să fie utilizate

tehnici și materiale tradiționale și să respecte specificul local/zonal. Există târguri („Sale Outlets”) în care se desfac produse locale, dar unde se organizează și expoziții permanente sau temporare, precum și demonstrații de fabricare a produselor.

Există titlul de „Japanese National Heritage” (un fel de Tezaur Uman Viu de la noi în țară), acordat unui număr de 4700 de meșteri. În magazinele de desfacere este certificat nivelul înalt de realizare al produselor, recunoscându-li-se statutul de superioritate. Meșterii dețin o emblemă pe care o aplică pe produsele realizate, dar și pe broșuri și alte materiale publicitare puse în circulație.

Pentru a accede la un asemenea statut, în Japonia perioada de ucenicie este una îndelungată, de cca. 10-14 ani (!). Ucenicul trebuie să petreacă tot acest timp în atelierul acelui meșter, iar salariul său crește progresiv, pe măsură ce specializarea înaintază. Este de menționat faptul că meșterul poate avea un număr mai mare de ucenici în aceeași perioadă.

În Japonia sunt deosebit de importante și valorizate meșteșuguri precum: țesutul (materii prime: mătase, bumbac), sprijinit de stat prin Nishijin Textile Industrial Association, cioplitul în lemn și pictura decorativă (esențiale pentru susținerea pieței obiectelor de cult) sau fierăritul (fabricarea de cuțite și săbii recunoscute universal pentru calitatea lor superioară).

Mirela Mihăilă
Șef Oficiu Evidență
Patrimoniu Imaterial și Cultură Tradițională – I N P